

REVIEW ESSAY

af Jutta Maria Vikman, Jonas Grønvad og Lasse Gøhler Johansson

Den symbolske kapitalens centralbank:

Pierre Bourdieus forelæsninger over staten 1989-1992

Indledende bemærkninger

Pierre Bourdieus forelæsninger over staten ved Collège de France 1989-1992 blev udgivet på fransk i 2012 og udkom på engelsk i 2014. Dette kan måske blive anledningen til en fornyet sociologisk interesse i spørgsmålet om staten her omtrent tredive år efter udgivelsen af *Bringing the State Back In* (Evans et al. 1985). Med *On the State* foreligger for første gang i samlet form Bourdieus refleksioner over staten, som man førhen har måttet lede efter forskellige steder i forfatterskabet (Arnholtz og Hammerslev 2013). At disse refleksioner nu foreligger i samlet form er i sig selv en god grund til at tygge sig igennem de 440 sider, som bogen udgør. En anden god grund til at læse *On the State* er, at staten må betragtes som et helt centralt forskningsobjekt i Bourdieus sociologi. Det kommer måske som en overraskelse for nogle, og det gjorde det på en måde også for Bourdieu selv. Således forklarer han i en forelæsning, hvordan det først relativt sent gik op for ham, at hans forskningsprojekt om det franske boligmarked (Bourdieu 2005) faktisk handlede om staten (Bourdieu 2014:14). *On the State* repræsenterer et meget ambitiøst forsøg på en teoretisk og historisk bestemmelse af staten og bidrager til Bourdieus analyser af mere specifikke problemstillinger, herunder de videregående uddannelsers rolle i reproduktionen af statsadlen (1998), statens rolle i konstruktionen af markedet (2005) og velfærdsstatens tilbagetrækning fra de forsømte boligområder

(1999). Den bidrager også med en analyse af statens tilblivelse og udvikling over *longue durée*, som førhen kun eksisterede i en meget kort version i artiklen "Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field" (Bourdieu 1994).

I 2015 dannede vi en lille studiegruppe omkring læsningen af *On the State*. Vi var enige om, at bogen udgør et så væsentligt bidrag til den sociologiske litteratur, at vi ville formidle dens pointer i *Dansk Sociologi*. I løbet af forelæserne skitserer Bourdieu en lang række analyser af statens tilblivelse, udvikling, struktur, processer og effekter, og man inviteres som læser til at tænke videre med afsæt i de mange analyser. Således kan man sige, at bogen virkelig stimulerer den sociologiske fantasi. I modsætning til monografien og artikelformatet lægger forelæsningsformen op til en grundig gennemgang af litteraturen på de områder, der behandles (forelæseren kan ikke stå alene på pensum). Således får man i *On the State* et sjældent detaljeret indblik i Bourdieus læsning af den historiske og historisk-komparative litteratur om staten, og man kan følge, hvordan analysen tager form med afsæt i en kritisk og syntetiserende behandling af denne litteratur. *On the State* udgør et meget ambitiøst forskningsprojekt, og det er nok ikke helt fair at kritisere Bourdieu for udeladelser. Men man kunne have ønsket sig en grundigere gennemgang af den klassiske statsteori eller politiske filosofi. Derudover er spørgsmålet om det partipolitiske felt og den almene valg- og stemmeret praktisk talt udeladt. Det samme gælder spørgsmålet om statens relation til andre magtfulde felter som fx kirken. Fokus ligger i højere grad på statsinterne strukturer og processer.

Bogens karakter (forelæsningsformen og de mange forskellige refleksioner over staten) giver anledning til nogle udfordringer i forbindelse med formidling af dens pointer. Vi kan på ingen måde komme omkring dem alle sammen, men i stedet forsøger vi at trække nogle helt overordnede linjer i de tre forelæsningsrækker og slå ned på enkelte analyser eller diskussioner, som vi finder særligt interessante. Først beskriver vi konteksten for Bourdieus forelæsninger over staten, Collège de France i Paris, og dennes betydning for fremstillingen. Dernæst gennemgår vi de tre forelæsningsrækker i kronologisk rækkefølge (først og fremmest ud fra et pædagogisk hensyn). I løbet af første forelæsningsrække (1989-1990) opbygger Bourdieu et begrebsapparat og de grundlæggende betingelser for sin forståelse af staten, mens den anden forelæsningsrække (1990-1991) beskriver statens tilblivelse med udgangspunkt i diskussioner af sociologer og historikere som Shmuel Eisenstadt, Perry Anderson, Barrington Moore, Norbert Elias og Charles Tilly. Omdrejningspunktet for den tredje og sidste forelæsningsrække (1991-1992) er en analyse af overgangen fra den dynastiske til den bureaukratiske stat. Efter gennemgangen af forelæsningsrækkerne placerer vi bogen i det sociologiske felt og feltet for historisk sociologi, som mere specifikt viser, hvordan Bourdieus metode først og fremmest er karakteriseret ved en konsekvent historiserende tilgang. Afslutningsvis samler vi op på bogens styrker og svagheder.

Forelæsningerne ved Collège de France

Pierre Bourdieu afholdt de tre sammenhængende forelæsningsrækker om staten i 1989-1992 på Collège de France i Paris. Dette er en forskningsinstitution grundlagt i 1530, hvor de tilknyttede forskere udpeges af de øvrige medlemmer. Bourdieu besad her lærestolen i sociologi i perioden 1982-2001. Institutionens officielle opgave er at formidle forskningsnær viden, og alle tilknyttede forskere er forpligtede til at afholde åbne forelæsningsrækker med fri adgang for den interesserede offentlighed (Collège de France 2014). Forelæsningerne skal ses i denne særlige pædagogiske kontekst. Bourdieu taler til et blandet publikum med forskelle i faglig baggrund, specialisering og kendskab til Bourdieus tidligere arbejde osv. (Bourdieu 2014:xi). Derfor er forelæsningerne også karakteriseret ved en række formidlingsmæssige valg, som ikke på samme måde ville have været påtrængende i mødet med et mere homogent publikum. Nogle begreber kræver måske en meget detaljeret gennemgang for nogle tilhørere, mens det er basisviden for andre (Bourdieu 2014:114). Bourdieus overvejelser og frustrationer i forbindelse med det at forelæse, som kommer til udtryk i teksten, giver et indblik i en didaktisk etos, som er umulig for Bourdieu selv at leve op til.

Forelæsningen som form rummer som sagt andre muligheder for fremstilling end monografier eller artikler, og dette bliver særligt relevant i mødet med et blandet publikum. Bourdieu taler om den "semantiske åbenhed", som kan benyttes i mundtlig fremstilling (Bourdieu 2014:124). Han beskriver vigtigheden og effekten af at udtrykke det samme på forskellige måder, så pointerne går igennem til flest muligt. De mange gentagelser giver desuden følelsen af at følge en videnskabelig proces snarere end en formidling af færdige resultater – en form redaktørerne bevidst har stilet efter (Bourdieu 2014:xi). Den skriftlige gengivelse af mundtlig fremstilling fordrer en særlig stor grad af redaktionel involvering. Dette gælder bestemt også Bourdieus forelæsninger, som var en kombination af forelæsningsmanuskripter, uddybende kommentarer og opfølgninger på publikums reaktioner (Bourdieu 2014:xi). Både de efterladte manuskripter og transskriptioner af lydoptagelser af forelæsningerne betragtes af redaktørerne som utilstrækkelige enkeltstående kilder, og de har i redaktionsarbejdet kombineret disse i et forsøg på at bevare såvel den pædagogiske struktur som den frihed, der ligger i den mundtlige fremstilling. Redaktørerne har opdelt teksten i afsnit, sat tegn, tilføjet noter, krydsreferencer og et stikordsregister. Det fungerer alt sammen overraskende godt. Bourdieu havde ikke selv intentioner om at udgive materialet i denne form, men dele af det er, i omarbejdet udgave, publiceret som selvstændige artikler og bogkapitler. Denne bog er i øvrigt den første i en planlagt udgivelse af samtlige af Bourdieus tematiske forelæsningsrækker ved Collège de France.

Staten som den symbolske kapitals centralbank (første forelæsningsrække)

I løbet af første forelæsningsrække præsenteres vi for en række teoretiske overvejelser over staten, overvejelser, som er nødvendige for at kunne analysere statens tilblivelse og udvikling, hvilket er fokus for de to efterfølgende forelæsningsrækker. Her introduceres begrebet om symbolsk kapital og feltbegrebet som centrale værktøjer i en sociologisk analyse af staten. Staten defineres provisorisk som den region af magtfeltet, der er defineret ved et monopol på legitim udøvelse af fysisk og symbolsk vold (Bourdieu 2014:4). Det bliver forhåbentligt mere tydeligt i løbet af dette review-essay, hvordan vi præcis skal forstå denne definition, der i øvrigt er en udbygning af Max Webers definition af staten som en "anstaltsvirksomhed", hvis "forvaltningsstab effektivt opretholder monopoliet på legitim fysisk tvang" (Weber 2003:237). Faktisk kan Bourdieus forelæsninger ses som et flerårigt forsøg på gennem teoretiske overvejelser og historiske analyser at bryde med en spontan sociologi om staten, dvs. vores *common-sense* forestillinger om staten. Dette beskrives i den første forelæsning som en nærmest umulig opgave, da det ofte er staten selv, der har produceret disse forestillinger (Bourdieu 2014:3).

Hos Bourdieu beskrives staten metaforisk som den symbolske kapitals centralbank, da den er i stand til at påtvinge individet statens tanker eller statens tænkemåde som et universelt standpunkt (Bourdieu 2014:99; Hammerslev og Arnholtz 2010:14). Staten beskrives med reference til Durkheim som producent af både en logisk og moralsk konformitet hos befolkningen inden for det territorium, hvor staten fungerer. Den logiske konformitet beskriver den grundlæggende aftale imellem individer, som gør det muligt for dem at deltage i en fælles verden af logiske kategorier, mens den moralske konformitet beskriver det samme i en etisk forstand; det at dele fælles værdier (Bourdieu 2014:143). Disse symbolske dimensioner ved staten får ganske reelle og konkrete effekter, når mennesker i kraft af deres kollektive tro på statens repræsentationer handler i overensstemmelse med dem (ibid.:28). Staten bliver således "a hidden principle that can be grasped in the manifestations of public order, understood in both the physical and the symbolic sense" (Bourdieu ibid.:4).

I Bourdieus første forelæsninger bliver vi også præsenteret for en radikal anderledes forståelse af, hvordan staten er konstrueret. Staten udgør ikke en homogen og afgrænset enhed og kan ikke reduceres til bureaukratiske institutioner (Folketinget, ministerierne, regionerne, kommunerne, osv.) eller en social orden byggende på en rationel indgået samfundskontrakt. I stedet beskriver Bourdieu staten som en "shorthand designation [...] for a set of extremely complex structures and processes" (Bourdieu 2014:111), der bedst lader sig indfange igennem hans feltbegreb. Bourdieu definerer overordnet et felt som en struktur af objektive relationer mellem forskellige positioner, som styrer de strategier, de deltagende aktører i feltet har mulighed for at

bringe i spil. Aktørerne i et givet felt agerer – både individuelt eller kollektivt – for at fastholde eller forbedre deres position i overensstemmelse med den hierarkisering af værdier, som er mest profitabel for deres specifikke kapitalkonfiguration. Bourdieu beskriver her staten som et særligt administrativt felt, indlejret i magtfeltet, hvor der løbende sker en koncentration og forening af forskellige, men også særlige former for kapital, som opnår et monopol på kampene over at bestemme det universelle (Bourdieu 2014:20, 94).

Staten består således altid af konkurrerende agenter, som vedligeholder en utrolig kompleks balance i magtfordelingen, hvor de kæmper med forskellige ressourcer om magten til at definere offentlige problemer og den legitime politik (Bourdieu 2014:20, 98, 111, 222). På denne måde er der hos Bourdieu sket en omvendning af årsag og virkning, idet den organiserede befolkning ikke eksisterer forud for styret, til hvilket det har uddelegeret at organisere magten. Det er derimod den magtudøvende gruppe, der via skabelsen af materielle og symbolske organisatoriske ressourcer konstituerer den organisation, som staten er, og samtidigt har konstitueret staten som forenet befolkning. De statskonstituerende ressourcer giver deres besiddere magten til at sige, hvad der er gavnligt for samfundet som helhed og til at udsige det officielle. Staten og dens officielle og universelle synspunkt er dermed blot en velfunderet illusion.

I de første forelæsninger bruger Bourdieu også meget tid på at skitsere og eksemplificere, hvordan man kan studere staten. Bourdieu fremhæver nødvendigheden i, at man som sociolog må indtage en kritisk position og foretage et såkaldt dobbelt brud, hvor man dels bryder med sin egen forforståelse om staten og dels forholder sig kritisk til statens egne selvbeskrivelser og repræsentationer (Bourdieu 2014:39-40). Med referencer til Erving Goffman og den symbolske interaktionisme taler Bourdieu metaforisk om, at man i en analyse af staten nødvendigvis må gå bag om statens umiddelbare repræsentationer, dens frontstage, for at kunne afsløre de specifikke interesser og motiver, som er gemt væk backstage (ibid.:25, 50). Dette analytiske arbejde kan kun ske igennem konkrete analyser af statens repræsentationer og effekter, som kan komme til udtryk igennem statshandlinger udført af agenter udstyret med en symbolsk autoritet (symbolsk kapital) til at udtrykke det officielle (ibid.:63). En række af disse effekter eller produkter analyseres i de første forelæsninger, herunder kommissioner (ibid.:24-27, 61-62), uddannelsesmæssige kvalifikationer (ibid.:119-121, 171-172), professionelle kvalifikationer (ibid.:10) og noget så enkelt som kalenderen, der vises at være det, der forbinder offentlig tid med privat tid (ibid.:7-9).

Statens tilblivelse (anden forelæsningsrække)

I anden forelæsningsrække skitserer Bourdieu en model for den moderne europæiske stats tilblivelse. Det sker på baggrund af en læsning af den historiske og historisk-komparative litteratur, mere specifikt Norbert Elias

(1939/1997), Charles Tilly (1990) og Philip Corrigan og Derek Sayer (1985). Bourdieu kombinerer således det materialistiske perspektiv hos Elias og Tilly med det kulturelle perspektiv hos Corrigan og Sayer. Både Elias og Tilly beskriver statens tilblivelse som en koncentration af voldsmidler og skatteinddrivelse hos en enkelt regent eller administration inden for et givent territorium (Bourdieu 2014:127-135). Elias beskriver desuden den videre proces, hvor statens monopol gradvist flyttes fra et enkelt eller ganske få individer (kongehuset) til et større netværk af individer (embedsværket). Det er den proces, Bourdieu i tredje forelæsningsrække beskriver som overgangen fra dynastisk til bureaukratisk stat. Charles Tillys væsentligste bidrag er, ifølge Bourdieu, at gøre opmærksom på de forskellige veje, som de Europæiske stater har fulgt, og som har ført til forskellige statsformationer (ibid.:133). Det er de to koncentrationsprocessers relative vægt, der definerer disse veje. Frankrig og England, som ofte danner udgangspunkt for mere generelle teorier om staten, er karakteriseret ved en "mixed trajectory", hvor ingen af de to koncentrationsprocesser har haft primat. Rusland nævnes som et eksempel på en stat, hvor koncentrationen af voldsressourcer har haft primat, og Venedig som et eksempel på en stat hvor koncentrationen af økonomiske ressourcer har haft primat (ibid.:135). Styrken ved Charles Tillys analyse er således at gøre rede for Frankrig og Englands partikularitet.

Ifølge Bourdieu ignorerer både Elias og Tilly dog den symbolske dimension ved statens tilblivelse. Sagt på en anden måde ignorerer de det faktum, at staten ikke bare har monopol på fysisk tvang og skatteinddrivelse, men at monopolet også er legitimt, dvs. det er et monopol, der anerkendes af befolkningen inden for statens territorium (jf. Webers definition af staten ovenfor). Den symbolske dimension ved statsdannelsen er ifølge Bourdieu nødvendig for at forstå denne legitimitet, og det er her, at Corrigan og Sayer kommer ind i billedet. Deres analyse af statsdannelse som "kulturel revolution" gør netop opmærksom på statens rolle i produktionen og reproduktionen af logisk og moralsk konformitet i befolkningen (ibid.:141-145). Det er den logiske og moralske konformitet (eller nationale identitet), der udgør betingelserne for statens legitime monopol. Bourdieus bidrag til analysen af den moderne europæiske stats tilblivelse er således at kombinere Elias og Tillys materialistiske perspektiv med Corrigan og Sayers kulturelle perspektiv. Bourdieu formulerer det sådan, at koncentrationen af voldsressourcer og økonomiske ressourcer er akkompagneret af en tredje koncentrationsproces – koncentrationen af symbolske ressourcer (ibid.:193).

Fra dynastisk stat til bureaukratisk stat (tredje forelæsningsrække)

Omdrejningspunktet for tredje forelæsningsrække er en analyse af overgangen fra dynastisk til bureaukratisk stat, dvs. overgangen fra kongedømme til en statsform baseret på almen valg- og stemmeret. Denne overgang dateres

ofte til 1789 og den Franske Revolution, men ifølge Bourdieu er den Franske Revolution blot kulminationen på en mange hundrede år lang proces, hvor magtbalancen i staten gradvist er flyttet fra kongehuset til embedsværket (Bourdieu 2014:148). Processen er en praktisk konsekvens af den koncentration af kapital, som beskrives i anden forelæsningsrække, idet de voksende ressourcer efterhånden bliver tilstrækkeligt righoldige til at kongehuset ikke længere alene kan administrere og kontrollere dem. Kongen kan i denne situation kun udøve magt gennem at afgive den absolutte magt via delegering til medlemmer af sin familie og til personer med særlige kompetencer, først og fremmest jurister. Med længere kæder af delegering følger en bureaukratisering i form af et omfattende lovgivningsarbejde, hvorigennem de delegeredes mandat bestemmes og reguleres. Således etableres et juridisk felt, og staten kommer til at rumme to konkurrerende grupper (kongehuset og embedsværket) med hver deres reproduktionsform (familie og uddannelse). Det er de modstridende interesser mellem disse grupper, og de kampe der følger deraf, der er motoren i udviklingen af den bureaukratiske stat (Bourdieu 2014:247). I bogen *State Nobility* (1998) har Bourdieu mere detaljeret analyseret den moderne bureaukratiske stats reproduktion med udgangspunkt i en empirisk analyse af feltet af eliteuniversiteter i Frankrig.

Den beskrevne differentiering af magten bevirker, at en offentlig statslogik, med udgangspunkt i ideen om det universelle, konstrueres som modsætning til den private (dynastiske) logik (ibid.:308). Det er Bourdieus argument, at det er juristernes egeninteresse i det offentlige og universelle, deres "interest in disinterestedness", der fremdriver udbredelsen og udviklingen af det universelle (ibid.:342). Juristernes eksistens og magt er forbundet med den fremspirende stat, og det er kun ved at påberåbe det universelle, at de kan tilsidesætte den traditionelle adel og positionere sig selv som en ny statsadel. Naturligvis er hverken indhold eller form på det universelle givet på forhånd, men derimod er dets specifikke former, repræsentationer og generelle strategier produceret af juristerne (ibid.:343). Konstruktionen af det offentlige ledsages således i praksis af en privat tilegnelse af det offentlige (ibid.:293). Det er også i dette lys, at Bourdieu forstår de klassiske statsteorier. På samme måde som juristernes investering i det universelle bunder i et forsøg på at fremme egne interesser, skal klassiske statsteorier inden for den politiske filosofi, der ligesom lovgivning bidrager til konstruktionen af staten, forstås som udtryk for ophavsmændenes position i det sociale rum (ibid.:317, 338-340).

Historisk sociologi, socialhistorie, genetisk strukturalisme...

I den engelsksprogede (og måske også dansksprogede) samfundsvidenskabelige litteratur er Bourdieus sociologi ofte blevet udlagt som en mere eller mindre ahistorisk teori om social reproduktion (Steinmetz 2011:46). Det er en misforståelse, der blandt andet er baseret på et helt specifikt mønster i over-

sættelsen og læsningen af Bourdieu (Gorski 2013:6). Det er klart, at spørgsmålet om social reproduktion spiller en rolle i Bourdieus sociologi, men ser man på det samlede forfatterskab, ligger fokus i højere grad på spørgsmålet om social forandring. Særligt det tidlige forfatterskab (1960erne) og det sene forfatterskab (1980erne/1990erne) omhandler forandringer i forskellige felter (økonomien, kunstverdenen, universitetsverdenen, staten, osv.). Den midterste del af forfatterskabet (1970erne) adskiller sig fra det øvrige forfatterskab ved at have et stærkere fokus på social reproduktion. Det drejer sig først og fremmest om de empiriske undersøgelser *Reproduction* (fransk 1970, engelsk 1977) og *Distinction* (fransk 1979, engelsk 1984) og de mere teoretiske eller programmatiske tekster *Outline of a Theory of Practice* (fransk 1972, engelsk 1977) og *The Logic of Practice* (fransk 1980, engelsk 1990). At disse bøger er blevet definerende for Bourdieus sociologi uden for Frankrig skyldes bl.a., at 1970er-bøgerne blev oversat til engelsk relativt tidligt, og at de er blevet læst og citeret relativt meget (Gorski 2013:2-8). Dertil kommer selvfølgelig en fortælling om, *hvordan* bøgerne er blevet læst, og *hvordan* centrale begreber som felt, kapital og habitus er blevet fortolket og anvendt. Pladsen tillader desværre ikke, at vi kommer ind på det her.

Bourdieu har gentagne gange i løbet af sit forfatterskab gjort opmærksom på den arbitrære adskillelse mellem historie og sociologi og argumenteret for en sammenhængende samfundsvidenskab:

I can say that one of my constant ambitions, especially in *Actes de la recherche en sciences sociales*, is to promote the growth of a unified social science, in which history would be a historical sociology of the past and sociology would be a social history of the present (Bourdieu 1999:164).

Således havde Bourdieus tidsskrift *Actes* flere historikere i redaktionen og publicerede også artikler af historikere, ligesom Bourdieu og hans kollegaer publicerede artikler i historietidsskrifter (Steinmetz 2011:47). Bourdieus historiske dispositioner skal ses i lyset af i hvert fald tre forhold. For det første inspirationen fra filosofferne/videnskabshistorikerne Georges Canguilhem, Gaston Bachelard og Alexandre Koyré. For det andet en fransk samfundsvidenskabelig tradition, der er karakteriseret ved en kontinuerlig udveksling mellem historie og sociologi. Her tænkes først og fremmest på Émile Durkheim og miljøet omkring tidsskriftet *Année* og senere Lucien Febvre, Fernand Braudel og miljøet omkring *Annales*. For det tredje er der situationen i det internationale sociologiske felt i 1950erne og 1960erne, hvor Talcott Parsons og Paul Lazarsfeld sætter helholdsvis den teoretiske og empiriske dagsorden (Turner 2014). Frankrig har efter alt at dømme været mere immun over for amerikansk mainstream-sociologi end Tyskland (og Danmark for den sags skyld). Alligevel er Bourdieus position i høj grad defineret i opposition til netop Parsons' "grand theory" og Lazarsfelds "abstracted empiricism" (Bourdieu 2004:102)¹.

On the State er interessant, ikke bare som bidrag til statsteorien og statshistorien, men også som eksempel på Bourdieus historisk-sociologiske metode. Bourdieu kalder selv metoden "socialhistorie" eller "genetisk strukturalisme" (Bourdieu 2014:86 ff.). Han benytter ikke betegnelsen "historisk sociologi", hvilket sandsynligvis hænger sammen med, at han ikke vil associeres med den komparative form for historisk sociologi, der vandt indpas i amerikansk sociologi i 1970'erne og 1980'erne (Calhoun 1996). Så længe vi er opmærksomme på forskellene mellem de to positioner, er det ikke så væsentligt, om vi bruger den ene eller den anden betegnelse her. Men hvad karakteriserer så metoden i *On the State*? Helt overordnet er der tale om en metode, der fokuserer på strukturelle forandringer ofte over flere hundrede år, dvs. over *la longue durée* (jf. Braudel 1958). Her tænkes først og fremmest på analyserne af statens tilblivelse og overgangen fra dynastisk til bureaukratisk stat. Andre analyser som fx analysen af politiske kommissioner har et kortere tidsperspektiv. Metoden gør desuden brug af et historisk eller processuelt begrebsapparat, herunder felt, kapital og habitus. Som eksempel kan nævnes analysen af statens tilblivelse som en gradvis koncentration af forskellige former for kapital (kapital studeres historisk som en koncentrationsproces). Analyserne i *On the State* er primært baseret på sekundære kilder, altså historikers undersøgelser af forskellige statslige aktiviteter. Rethistorikeren Frederic Maitlands studier af det royale segl i England udgør for eksempel en væsentlig kilde i analysen af overgangen fra dynastisk til bureaukratisk stat (Bourdieu 2014:298-304). Bourdieu hentyder flere gange til et igangværende studie af certifikater baseret på primære kilder, men det bliver desværre aldrig udfoldet.

Ved at se på, hvordan Bourdieu positionerer sig i feltet for historisk sociologi, får vi en idé om, hvad der mere specifikt karakteriserer metoden. Først og fremmest definerer Bourdieu sin position negativt i opposition til den historisk-komparative sociologi, eksemplificeret ved Shmuel Eisenstadt, Perry Anderson og Barrington Moore. Denne form for historisk sociologi, som i løbet af 1970'erne og 1980'erne vandt indpas i USA, er først og fremmest karakteriseret ved at studere "store problemer": Hvad er fælles for alle imperier i verden (Eisenstadt 1963)? Hvad er årsagerne til diktatur og demokrati (Moore 1966)? Metoden er desuden ofte baseret på sammenligninger af mange cases med udgangspunkt i varianter af John Stuart Mills "method of difference and agreement". Bourdieu foreslår i stedet, at man studerer mere tilgængelige aspekter af de store problemer med udgangspunkt i enkelte nøje udvalgte cases (fx det royale segl i England): "My own strategy is always to catch hold of these "big problems" by an accessible side..." (Bourdieu 2014:86). Bourdieu positionerer sig således tættere på Norbert Elias og Charles Tilly og en mere historisk form for historisk sociologi, der har flere fællestræk med den *Geschichtssoziologie*, der blev praktiseret af mange sociologer i Weimarerrepublikken. Elias var elev af Alfred Weber og Karl Mannheim og havde således en direkte forbindelse til denne sociologiske tradition. Tilly har ikke beskæf-

tiget sig med den tyske historisk-sociologiske litteratur men repræsenterer alligevel en lignende position, der på samme måde afviser muligheden for at formulere universelle teorier og i stedet lægger vægt på historisk partikularitet (Steinmetz 2010).

Opsamling

Hvis vi kort skal opsummere styrkerne og svaghederne ved *On the State*, ser vi det som en styrke, at Bourdieus overvejelser over staten (dens tilblivelse, udvikling og virkemåde) nu foreligger i samlet form. Således bidrager bogen til Bourdieus analyser af mere specifikke problemstillinger herunder de videregående uddannelsers rolle i reproduktionen af statsadlen (1998), statens rolle i konstruktionen af markedet (2005) og statens tilbagetrækning fra de forsømte boligområder (1999). Den bidrager også med en analyse af statens tilblivelse og udvikling over *longue durée*, som ellers kun forelå i en meget kort version (Bourdieu 1994). Vi ser det også som en væsentlig styrke, at vi i *On the State* får indblik i Bourdieus læsning af den historiske og historisk-komparative litteratur om staten. Det er en fordel ved forelæsningsformen, at man får grundigere indblik i den litteratur, forelæseren orienterer sig i. Et tilsvarende eksempel er Bourdieus læsning af STS-litteraturen (science and technology-litteraturen) i forelæsningerne i *Science of Science and Reflexivity* (2004). I nærværende review essay har vi også valgt at bruge relativt meget plads på at diskutere den historiske og historisk-komparative litteratur om staten. Bourdieus læsning af og positionering i denne litteratur viser også med meget stor tydelighed, hvordan Bourdieus metode først og fremmest er karakteriseret ved en konsekvent historiserende tilgang. Dette forhold overses, når Bourdieus arbejde reduceres til en "teori om social reproduktion".

Til svaghederne hører nok først og fremmest, at forelæsningerne i meget begrænset omfang beskæftiger sig med den klassiske statsteori eller politiske filosofi, repræsenteret ved blandt andre Thomas Hobbes og John Locke.² De klassiske statsteorier behandles først og fremmest indirekte gennem en analyse af vores *common sense*-forestillinger om staten, som i høj grad svarer til de klassiske teorier. Men det havde været ønskeligt med en mere eksplicit behandling af disse tekster og deres historiske betingelser. En anden svaghed eller mangel ved *On the State* er, at spørgsmålet om det partipolitiske felt og den almene valg- og stemmeret³ praktisk talt er udeladt. Forelæsningerne fokuserer først og fremmest på statsinterne strukturer og processer, og som konsekvens udelades overvejelser over det partipolitiske felt. Andre felter, der har haft succes med at koncentrere ressourcer, fx kirken, spiller heller ikke den store rolle i analyserne. Norbert Elias' analyse af bystaternes tilblivelse har sådan set bedre blik for disse felter, fx kirkens koncentration af mytisk-magisk viden (Elias 1987). En central pointe hos Bourdieu er, at staten er karakteriseret ved at være i stand til at regulere de øvrige felter, men spørgsmålet er om og i hvilken grad andre felter kan udfordre staten. Men som vi også gjorde

opmærksom på i indledningen, er det nok ikke helt fair at kritisere bogen for udeladelser. Det er et vildt og meget ambitiøst forskningsprojekt, Pierre Bourdieu udfolder i sine forelæsninger over staten.

Noter

1. De lidt polemiske begreber "grand theory" og "abstracted empiricism" stammer fra C. Wright Mills' *The Sociological Imagination* (1959). Mills' diskussioner af amerikansk mainstream-sociologi er dog langt hen ad vejen i tråd med Bourdieus diskussioner i *An Invitation to Reflexive Sociology* (Bourdieu og Wacquant 1992).
2. Thomas Hobbes og John Locke nævnes kort på side 5.
3. Den almene valg- og stemmeret behandles kort på side 354-358.

Litteratur

- Arnholtz, Jens og Ole Hammerslev 2013: "Transcended power of the state: the role of actors in Pierre Bourdieu's sociology of the state". *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 14 (1):42-64.
- Bourdieu, Pierre 1977: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre 1984: *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre 1990: *The Logic of Practice*. Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre 1994: "Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field". *Sociological Theory*, 12 (1):1-18.
- Bourdieu, Pierre 1998: *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre 2004: *Science of Science and Reflexivity*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 2005: *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre 2010: "Modstridende interesser i staten". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, (1-2):121-134.
- Bourdieu, Pierre 2014: *On the State: Lectures at the Collège de France, 1989-1992*. Red. Patrick Champagne, Rémi Lenoir, Franck Poupeau og Marie-Christine Rivière. Oversat af David Fernbach. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre og Jean-Claude Passeron 1977: *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications.
- Bourdieu, Pierre et al. 1999: *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Stanford University Press.
- Braudel, Fernand 1958: "Histoire et Sciences Sociales: La Longue Durée". *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 13 (4):725-53.
- Calhoun, Craig 1996: "The Rise and Domestication of Historical Sociology", i *The Historic Turn in the Human Sciences*, red. Terrence J. McDonald. University of Michigan Press.
- Collège de France 2014: The Collège de France, a unique institution. [http://www.college-de-france.fr/media/en-about-college/UPL6507060804234125790_NOTE_DE_PRESSE.EN.dec2014_1_.pdf] tilgået februar 2016.
- Corrigan, Philip og Derek Sayer 1985: *The Great Arch, English State Formation as Cultural Revolution*. Oxford: Blackwell.

- Eisenstadt, Shmuel 1963: *The Political System of Empires*. New York: Free Press of Glencoe.
- Elias, Norbert [1939] 1997: *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*. Basel: Haus zum Falken.
- Elias, Norbert 1987: "The Retreat of Sociologists into the Present". *Theory, Culture & Society*, 4 (2):223-247.
- Evans, Peter B.; Dietrich Rueschemeyer og Theda Skocpol 1985: *Bringing the State Back In*. Cambridge University Press.
- Gorski, Philip S. 2013: "Bourdieu as a Theorist of Change", i *Bourdieu and Historical Analysis*. Duke University Press.
- Hammerslev, Ole og Jens Arnholtz 2010: "Bourdieu og staten". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, (1-2):11-32.
- Mills, C. Wright 1959: *Sociological Imagination*. Oxford University Press.
- Moore, Barrington 1966: *Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World*. Boston, MA: Beacon Press.
- Steinmetz, George 2010: "Charles Tilly, German Historicism, and the Critical Realist Philosophy of Science". *The American Sociologist*, 41 (4):312-36.
- Steinmetz, George 2011: "Bourdieu, Historicity, and Historical Sociology". *Cultural Sociology*, 5 (1):45-66.
- Tilly, Charles 1990: *Coercion, Capital and European States, AD 990-1992*. Rev. paperback ed. Basil Blackwell.
- Turner, Stephen P. 2014: *American Sociology, from Pre-Disciplinary to Post-Normal*. Palgrave Pivot.
- Weber, Max 2003: *Max Weber: Udvalgte Tekster*, red. Heine Andersen, Hans Henrik Bruun og Lars Bo Kaspersen. København: Hans Reitzels Forlag.

Jutta Maria Vikman
E-mail: juttavikman@gmail.com

Jonas Grønvad
E-mail: jonas@groenvad.dk

Lasse Gøhler Johansson
E-mail: lassegj@gmail.com